

**Ramazan
SİRACOĞLU**

professor

(əvvəli ötən sayımızda)

Araşdırmadan belə nəticəyə gəlmək olur ki, müsəlman qadınlar iş üçün hicablı şəkildə müraciət etdikdə onların şansını avtomatik olaraq sıfıra düşür.

Parisdə müsəlmanlar üçün məscidlər olsa da, rəsmi dairələr onların artmasından ehtiyatlanır. Məsələn, 1922-ci ildə inşa olunmuş Böyük Cami Müftülüüyü əlavə tikinti üçün 2013-cü ildə Paris bələdiyyəsinə müraciət etsə də, müftülüyə rədd cavabı verilmişdir. Ümumiyyətlə isə, Paris ərazisində ilk məscid 1856-cı ildə Per Laşez məzarlığında inşa olunmuşdu. Osmanlı dövlətinin səfirliyi pulla aldığı olduğu 800 kv. metrlik yerdə tikilmiş bu məscid dünyasını dəyişən müsəlmanlar üçün dini mərasimlərin yerinə gətirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdu. Türklər Parisdən əvvəl Marseldə bir məscid tikmişdilər. Fransa kralı I Fransuanın (1515-1547) Sultan Süleyman Kanuniden (1520-1566) yardım istəmiş, sultan da admiral Barbaros Hayreddin Paşanı (1475-1546, kürən olduğu üçün avropalılar ona "qırmızı saqqal- Barbaros" ləqəbi vermişdilər) Fransanı İspan işğalından qurtarmaq məqsədilə 1543-cü ildə Toulon, Marsel və Nis şəhərlərinə hərbi səfərə göndərmişdi, o da fransızları rəsmən İspaniyanın əlindən qurtarmışdı. Buna minnətdarlıq cavabı olaraq kral I Fransua Marseldə məscid inşa etdirmişdi. Lakin 1792-ci ildə Fransada Böyük İnqilab zamanı o məscid dağıdılmışdır.

Tarixçilər 1916-cı ildə Fransa-Böyük Britaniya və Rusiya arasında gerçəkləşmiş Saykes-Pikot anlaşmasından xəbərdardılar. Bu gizli sövdələşməyə görə, Fransa: Osmanlı dövlətinə məxsus Adana, Antep, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Mosul ilə Suriyanı; Böyük Britaniya: Bağdad, Bəsrə, Hayfa, Akka və Cənubi Mesopotamiyanı; Rusiya isə: Trabzon, Ərzurum, Van, Bitlis və Cənubi-şərqi Anadolunun bir hissəsini ələ keçirəcəkdi. Fransızlar 27 oktyabr 1916-cı ildə Osmanlı dövləti təbələri olan ermənilərlə gizlincə gizli sazişə gəlmişdilər ki, fransızlar Osmanlı dövlətinə qarşı vuruşacaq ermənilərdən ibarət silahlı birləşmələrin (legion) təşkilinə kömək edəcəklər və Osmanlı dövləti məğlub edildikdən sonra Kilikiya ərazisində (Türkiyənin cənubunda, indiki Adana, Osmaniyyə və Mersin- İçel - vilayətlərinin hamısını, Hatay, Antalya və Karaman vilayətlərinin bir hissəsini əhatə edən bölgə) ermənilərə dövlət yaradaçqlar.

Lakin hadisələrin sonrakı gedişi həm fransızların, həm də ermənilərin arzusunu ürəyində qoydu. Rusiyada 25.10.1917-ci ildə baş vermiş inqilab dünyanın siyasi mənzərəsini bir anda dəyişdi. 24.11.1917-ci ildə L.Trotski "İzvestiya" qəzetində çıxış edərək üç dövlət arasında imzalanmış gizli Saykes -Pikot

sövdələşməsinin mahiyyətini aləmə yaydı. Rusiyada siyasi hakimiyyətə gələn V. İ. Leninin göstərişi ilə 1918-ci ilin mart ayının 3-də L. Trotski Brest-Litovsk sülh müqaviləsini imzaladı və Sovet Rusiyasının çar zamanı ələ keçirilmiş Osmanlı torpaqlarından bərdəlik imtina etdiyini təsdiqlədi.

Anadoluda Böyük Milli Mücadilə savaşı başladı. Qazi Mustafa Kamal Paşanın rəhbərliyi ilə türk milləti "7 düvel" adlandırılan beynəlxalq güclərin ordularını Anadoludan "iti qovan kimi" qovdu və Osmanlı imperiyasının xarabeliyindən qüdrətli Türkiyə Respublikasını yaratdı.

Fransızların erməni sevgisi isə bitmək bilmədi. İmkan tapan kimi haqq-nahaqq, erməniləri

Rusiyadan sonra ən çox sərma-yə yatıran investor ölkədir. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri Fransa 28 il ərzində Azərbaycanın ermənilər tərəfindən işğal olunmuş ərazisindən 28 santimetr də olsa torpağın azad olunmasına nail ola bilmədi.

Müzəffər Azərbaycan Ordusu o fərasətsiz Minsk qrupunun illərlə süründürdüyü, qəsdən dolaşığa saldığı işi 44 günə həll edən kimi, Fransa təşvişə düşdü. Bəlkə də Qarabağın harada yerləşdiyini heç xəritədə tapa bilməyən, ümumiyyətlə, Qarabağ məsələsinin mahiyyətindən bixəbər bir çox fransız senatoru sağlam məntiqə, siyasi baxışa zidd olan qərar qəbul etdilər. Bu nə operativlik, nə canıyananlıqdır, müsyö senatorlar?

Göyçəlilər, vedilililər, zəngibasarlılar, irəvanlılar el-obasından didərgin ediləndə, şuşalılar, xocalılar, laçınlılar, kəlbəcərliyə, qubadlılar, cəbrayillilər, zəngi-

onları hərbi əməliyyatlar keçirilən yerdən məqsədyönlü şəkildə uzaqlaşdırmaq (təhcir) işini Fransada 2011-ci ildə sözdə soyqırımı kimi təsdiqləmək, bunun əksini söyləyənləri 1 il həbs (və ya 45 min avro cərimə) etmək cəzası verməyən məqsədi nədir? Bəs söz azadlığı vardı, plüralizm vardı?

Bəlkə də, Fransa Qarabağ məsələsinə dini prizmadan yanaşdığından Azərbaycan əleyhinə qərar çıxardı. Azərbaycanın müsəlman, ermənilərin xristian olması, senatorların yanlış və haqsız fikirlərə düşməsinə səbəb olub? Heç inandırıcı görünür. Ya da Fransa Türkiyəyə qarşı olan acığını Azərbaycandan çıxmaq istəyib? Bəlkə, Fransada getdikcə çoxalan müsəlman əhalisinin artım tempi hörmətli senatorların yanlış qərarə gəlməsində həlledici rol oynayıb? Ya da erməni diasporu xüsusi fəallıq göstərib? Mən əs-

Notre-Dame de Paris) kilsəsində baş vermiş güclü yanğın xəbərini eşidən bütün Azərbaycan vətəndaşları çox məyus olmuşdular. Saygı və sevgi isə qarşılıqlı olmalıdır. Azərbaycan dünyəvi, modern dövlətdir, lakin dini inancları, etiqadlara, tarixi-maddi və mənəvi sərvətlərə böyük diqqət yetirilir. Azərbaycanda, onu dost bilənlər üçün həmişə ehtiram, məhəbbət var.

Lakin Fransa rəsmiləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının müddəalarına zidd qərar qəbul edib onun unitar dövlət quruluşunu təhdid altına almaq istəyəndə mənim fransız dəyərlərinə münasibətim dərhal dəyişir. O zaman dünyanın xəritəsində kiçik nöqtə boyda görünən Kür çayı mənim nəzərimdə bir ümman dönür, Sena çayından yüz dəfə böyük şəkil alır; düşünürəm ki, əsrlərin şahidi doğma Qız qalası, Eyfel qülləsindən dəfələrlə uca-

Fransada müsəlman xofunun səbəbi

«Paris və fransız qadınlar "qaralar"a qalacaq»

dəstəklədilər. Mahiyyət etibarilə, Fransa- Ermənistan iqtisadi münasibətlərinin illik ticari dövriyyəsi Azərbaycanla müqayisədə (məsələn, 2014-cü ildə Azərbaycan- Fransa ticari dövriyyəsi 1 milyard 681 milyon dollar

lanlılar, füzulililər, ağdamlılar doğma dedə-baba yurdlarından pərən-pərən salınanda, məsum körpələr qanlarına çəltan ediləndə, qız-gəlinlərin şərafət-iffəti alçaldılarda, məscidlər, məzarlıqlar təhcir olunanda, Azərbaycan

la və əsla mədəniyyətləri bir-birinə qarşı qoymaq fikrində deyiləm. Yaxşı bilirəm ki, fransızların da ümibəşəri dəyərlərə sahib çox nümunələri və nümayəndələri var. Lakin heç kəs, o cümlədən Faransa özünü elit sayıb bi-

Müzəffər Azərbaycan Ordusu o fərasətsiz Minsk qrupunun illərlə süründürdüyü, qəsdən dolaşığa saldığı işi 44 günə həll edən kimi, Fransa təşvişə düşdü. Bəlkə də Qarabağın harada yerləşdiyini heç xəritədə tapa bilməyən, ümumiyyətlə, Qarabağ məsələsinin mahiyyətindən bixəbər bir çox fransız senatoru sağlam məntiqə, siyasi baxışa zidd olan qərar qəbul etdilər. Bu nə operativlik, nə canıyananlıqdır, müsyö senatorlar?

olub) çox cüzi— 42,5 milyon—dollar (?) olsa da, Fransa rəsmi dairələri Ermənistanı xüsuci canfəşanlıqla dəstəkləməkdədir.

Təsədüfi deyil ki, 2001-ci ildə Jak Şirakin prezidentliyi dönəmində məhz Fransa, Avropa dövlətləri arasında ilk olaraq Ermənilərin sözdə "soyqırım"ını tanıdı, 18 il sonra -2019-cu ilin fevralında Fransanın indiki başçısı Emmanuel Makron 24 aprelin ermənilərin anım günü kimi qeyd olunması haqqında qərarı imzaladı. Fransa Ermənistan

imdad haraylayanda sizin qulaqlarınız, gözləriniz haradaydı? Nə üçün o zaman və sonrakı 28 il ərzində qahmar çıxdığınız əziz xələf ermənilərə "ara, o torpaqlar sizin deyil" deməyə cəsaretiniz çatmadı? Amma indi can hövlüylə qərar qəbul edirsiniz, Alban kilsələrini erməniləşdirib YUNESKO-nun qoruması altına alırsınız, beynəlxalq gücləri Azərbaycana qarşı sanksiyalar tətbiq etməyə çağırırsınız.

Birinci Dünya müharibəsi zamanı mülki əhalinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə

zə qətiyyətlə yuxarıdan aşağıya baxa bilməz. Azərbaycanda Edit Piafi, Mirey Matyeni, Co Dassin, Dalidani, Yves Montandi, Selin Dionu dinləyəndə rıqqətə gələn; Pyer Rişarı, Jan Renonu, Jan Qabeni, Jan Mareni, Jan Pol Belmondonu, Alen Delonu, Jerar Depardiyeni heyranlıqla izləyən; Luis Duprenin, Yuli Bretonun, Bernard Buffenin, Yakop Pizaronun çəkdikləri rəsm əsərləri qarşısında heyrətini gizlədə bilməyən minlərcə insan var.

15 aprel 2019-cu ildə dünyaca məşhur Paris Notr Dam (

dir, dahi Üzeyir bəyin "Koroğlu"-su Jorj Bizinin "Karmen"-indən daha möhtəşəmdir. Fransızların "Pejo"suna, "Reno"suna minməsəm də olar, Naxçıvanın "NAZ"ına nə gəlib? Zaqatalanın "Güləb"inin ətri fransız "Şanel"-indən daha rəyihəlidir desəm, yəqin ki, mübaligə olmaz. Mənim təsəvvürümdə Mir Cəlalin yetim Baharının acı taleyi Viktor Hüqonun səfil Qavrosundan daha faciəvidir, Cəlil Məmmədquluzadənin beləkeş Novruzəli sadələvhlük baxımından Volterin Kandidindən müqayisəsolunmaz dərəcədə sadəlidir, Mirzə Fətəlinin Hacı Qarası xəsislikdə Molyerin Qarapaqonunu çaya susuz aparıb susuz gətirər, Cəfər Cabbarlının taleyi ilə barışmayan Sevilin xarakter baxımından Stendalin Luizasından dəfələrlə səbatlıdır, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin nakam taleyi Gövhərtacı Gi de Mopassanın Matildasından daha acınacaqlı durumdadır, Anarın Təhminəsi çilğınlıq açısından Flöberin Madam Bovarisindən çox üstündür.

Fransa sənətinin Azərbaycan əleyhinə qəbul etdiyi qeyri-obyektiv qərar, təəssüf ki, iki ölkə arasındakı münasibətlərə neqativ təsir göstərəcək, siyasi-iqtisadi əlaqələrdə soyuqluq yaradacaq. Təsədüfmü, qanunauyğunluqmu, bilmirəm, bu sətirləri yazarkən televiziya kanallarından birində oxuduğu fransız mahnıları ilə milyonların qəlbində taxt qurmuş italyan əsilli Salvatore Adamonun çox məşhur, unudulmaz mahnısı ifa olunmağa başladı: "Tombe la neige" (Qar yağır)...

Xəyalımda bir anlığa Murovdağda, Kəlbəcərdə, Laçında qurşağadək qarın içində əli tətikdə, gözləri üfüqdə, statusunu da, təmas xəttini də yox etmiş ayıq-sayıq qəhrəman Azərbaycan ƏSGƏRİ canlandı. Sanki o qar bambəyaz örtüsü ilə bütün məşəm qaranlıqların, mənhus qara günlərin üstündən xəst çəkmək, didərginliyimin ələm və iztirablı yollarını birdəfəlik örtmək, sabahın bərraq, ağappaq parlaq səhifələrini yazmaq üçün yağdı...